

Güncel Alt Politikanın Üretimi: Tarihin İlk “Hologramlı” Eylemi

FIRAT OSMANOĞULLARI

Öz

Bu çalışmada, İspanya’da gerçekleştirilen tarihin ilk hologramlı eylemi, dijital teknolojilerin ve dijital medyanın gelişimiyle toplumsal hareketlerin geçirdiği biçimsel dönüşüm bağlamında ele alınmaktadır. Öncelikle bir mücadele ve direniş pratiği olarak bu eylemin nasıl organize edildiği ve gerçekleştirildiği önemlidir. İkinci olarak, eylem hem kamusal olarak ilan edilmemiş, gizli direniş biçimlerini hem de kamusal olarak ilan edilmiş direniş biçimlerini içererek özgün bir alt politika yaratmıştır. Üçüncü olarak, eylem belirli noktalarda geleneksel eylem biçimleriyle benzeşmekte, belirli noktalarda farklılık göstermektedir. Son olarak, eylemin organize edilme ve gerçekleştirilme biçimi panoptik gözetimi işlevsiz kılmaktadır. Hologram eyleminin bütün bu niteliklerinden hareketle, dijital teknolojilerin ve dijital medyanın –iktidarların hizmetine sunduğu büyük avantajlarla beraber– toplumsal hareketler için yaratıcı ve verimli alanlar sunduğu açıktır.

Anahtar Kelimeler: Hologram, alt politika, dijital teknolojiler, dijital medya

Making a Contemporary Sub-Politics: World's First Hologram Protest

FIRAT OSMANOĞULLARI

Abstract

In this study, the world's first hologram protest held in Spain is discussed in terms of formal transformation of social movements with the development of digital technologies and digital media. Firstly, how the protest was organized and held as a practice of fighting and resistance is important. Secondly, the protest creates a distinctive sub-politics by including both publicly undeclared confidential resistance form and declared resistance form. Thirdly, while the protest resembles the traditional protests in certain ways, it also differs from it some ways. Lastly, the way of organizing and holding the protest makes panoptic surveillance nonfunctional. Starting from all these qualifications of hologram protest, it is obvious that digital technologies and digital media provide creative and efficient areas for social movements besides providing great advantages to the political power.

Keywords: Hologram, sub-politics, digital technology, digital media

1. Giriş

Dijital medyanın toplumsal hareketler üzerindeki etkisi, 2011 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki halk hareketlerinde ve ABD'deki "Wall Street'i İşgal Et" eylemlerinde eylemcilerin örgütlenme ve iletişim kurma amaçlı Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerinden faydalanmalarının ardından tartışılmaya başlanmıştır. Öyle ki, Arap coğrafyasındaki hareketler bazı çevrelerce 'sosyal medya devrimi' olarak adlandırılmıştır (Babacan, 2014: 143). Küresel çapta etki yaratan bu eylemlere dair tartışmalarda, İnternet'in demokratikleştirici ve devrimci işlevi oldukça abartılmış; tek boyutlu, teknolojik belirlenimci bir anlayış giderek yaygınlaşmış ve konu kamuoyunun gündemine taşınmıştır (Şener, 2013: 251). Dolayısıyla dijital medyanın sadece toplumsal hareketler için açtığı alanlara vurgu yapılarak, bu eylemleri sosyal medya devrimi olarak adlandırmak doğru olmayacaktır. Bu halk hareketlerinin dijital medyanın sunduğu özgür ortamdan ötürü çıktığını iddia etmek zordur. Eylemlerde dijital medyanın, toplumsal pratiğin dışavurumu ve kitlelere ulaştırılması açısından bir araç işlevi gördüğünü söylemek mümkündür (Babacan vd., 2011: 78). Bu anlamda dijital medya "ne doğal olarak güçlendirici ne de güçsüzleştiricidir; her şey eyleyenlere, onların hedeflerine ve direnmeye çalıştıkları iktidar ilişkilerine bağlıdır" (Neumayer ve Stald, 2016: 259). Başka bir açıdan bakıldığında, nüfusunun çok büyük bir kısmının İnternet'e erişimi olan ABD'de, "Wall Street'i İşgal Et" eylemlerinin Arap coğrafyasındaki hareketler kadar bir dönüşüm gerçekleştirememesi bile İnternet'in tek başına devrimci bir araç olamayacağını göstergesidir (Şener, 2013: 265).

Günümüzde toplumsal hareketler "politika üretme, tartışma, örgütlenme ve eylem örgütlenme pratiklerinde" dijital medyayı farklı düzeylerde ve biçimlerde kullanmaktadır. "Dolayısıyla toplumsal hareketler bir taraftan İnternet'ten etkilenirken, diğer taraftan toplumsal hareketler de başta e-gruplar, Facebook ve Twitter gibi toplumsal paylaşım ağları olmak üzere, web sitelerini, blogları, sohbet odalarını, kısacası farklı ortamları farklı biçimlerde etkilemektedirler" (Işık, 2013: 26). Toplumsal hareketlerin İnternet'i kullanımına dair geliştirilen yaklaşımlarda kabaca iki grup olduğu söylenebilir. İlk grup İnternet'in bir devrim olduğunu, her türlü ekonomik ve sosyal meselenin İnternet üzerinden çözüleceğini, toplumun politik süreçlerden ve karar mekanizmalarından dışlanan kesiminin İnternet sayesinde daha katılımcı bir demokrasiye sahip olabileceğini savunanlardır. İkinci grup ise İnternet'in diğer teknolojik araçlar gibi kapitalist bir sömürü aracı olduğunu, sadece ekonomik durumu görece iyi olanların kullandığını, insanları birbirine yabancılaştırdığını ve geniş kitleler tarafından kullanılmadığı için toplumsal mücadelelerde işlevsel olamayacağını savunanlardan oluşmaktadır (Işık, 2013: 27). İlk grup Arap coğrafyasındaki toplumsal hareketleri 'sosyal

medya devrimi’ olarak tanımlayanlar gibi İnternet’in sadece olumlu yönlerini vurgulayarak teknolojik belirlenimci, abartılı ve iyimser bir yaklaşım sergiler. İkinci grup ise Postman gibi, bilgisayar teknolojilerinin gelişimiyle birlikte ‘kaybeden’ ve ‘kazanana’ rollerinin değişmediğini, İnternet’in kitlelere, ihtiyaçları olan hiçbir şeyi vermediğini, aksine İnternet ile kitlelerin iktidarlar tarafından daha kolay denetlenebildiklerini, özel hayatlarının kontrol edilebildiğini, reklamcılarının ve politik kurumların kolay hedefleri hâline geldiklerini ve nihayetinde birer nümerik özne olduklarını (Postman, 1993: 10-11) savunan kötümser bir yaklaşım ortaya koyar. Bu iki grup da geçerli argümanlar sunmakla birlikte tek boyutlu oldukları için sorunludur. Ancak meseleyi diyalektik olarak kavrayıp, iki grubun yaklaşımlarını da belirli ölçüde içeren üçüncü bir grup da mevcuttur. Bu grubu ise “İnternet’in iktidar sahipleri tarafından kontrol edilmeye ve biçimlenmeye, sermaye tarafından yönlendirilmeye çalışıldığı, erişim engelleri nedeniyle geniş toplum kesimlerinin dışlandığı, ırkçı-cinsiyetçi şiddet söylemleriyle sarmalandığı gerçeğinin farkında olarak, her şeye rağmen burayı da bir mücadele alanı olarak kabul edenler” oluşturmaktadır (Işık, 2013: 27). Bu çalışmada bu üçüncü yaklaşım benimsenmiştir. Dijital medya, ‘kaybedenler’ ile ‘kazanana’ın çıkar çatışmalarının sürdüğü, her iki tarafın da yeni olanaklara sahip olduğu bir mücadele alanı olarak ele alınmalıdır.

Dijital teknolojilerin ve dijital medyanın gelişmesiyle kapitalizmin ekonomik faaliyetlerinde, insanların bireysel üretim ve tüketim biçimlerinde, iktidarların denetim ve gözetim işlevlerinde farklılaşmalar meydana gelmiş, yeni olanaklar ve yeni pratikler ortaya çıkmıştır. Toplumsal hareketlerin direniş ve mücadele biçimleri için de aynı durum söz konusudur. İnternet, çıkar çatışmasının bir mekânı hâline gelmiş, dijital teknolojiler ve dijital medya, çatışana çıkarların taktik ve stratejilerinde önemli mecralar olarak yerini almıştır. İktidarın ekonomik, siyasal, zorlayıcı ve sembolik biçimlerinin (Thompson, 2008: 36) genişleme eğilimindeki etkilerine karşı toplumsal muhalefet grupları da kendi ürettikleri alt politikalarda teknik olanakları kullanarak çeşitli güncellemeler gerçekleştirmişlerdir. Böylece ortaya çoğu zaman yaratıcı direniş ve mücadele biçimleri çıkarmaktadır. Öyle ki bu yaratıcılık, toplumsal muhalefet gruplarının gerçek ve sanal kamusal mekânlardaki panoptik gözetim mekanizmasını işlevsiz kılabilen, türlü engellemelerden ve cezai yaptırımlardan sıyrılabilmesine imkân vermektedir. Bu yaratıcı toplumsal direniş ve mücadele biçimlerinden birisi de tarihte ilk defa tanık olunan, İspanya’da gerçekleştirilmiş ‘hologramlı eylem’dir.

Bu çalışmada, gelişen dijital teknolojiler ve yeni medya bağlamında İspanya’da gerçekleştirilen hologramlı eylem ele alınacaktır. Bu eylemin mücadele/direniş taktik ve stratejilerinde nasıl bir yer ettiği, eylemin organize

edilme ve gerçekleştirilme biçiminin geleneksel eylemliliklerden bir kopuşu mu temsil ettiği, yoksa yeni pratiklerin yanında geleneksel eylem biçimlerinin güncellenmiş hâlini mi içerdiği ve tarihsel bir süreklilik mi arz ettiği tartışılacaktır. Bu tartışmadan hareketle toplumsal muhalefetlerin dijital teknolojileri ve dijital medyayı repertuvarlarına hangi bağlamlarda dâhil ettikleri açıklanmaya çalışılacaktır.

2. Tarihin İlk Hologramlı Eylemi

İspanya'nın başkenti Madrid'de tarihte benzeri görülmemiş bir eylem yaşandı. İspanya hükûmetinin meclisten geçirip yasalaştırdığı, sokak eylemlerini yasaklayan ve izne tâbi tutan, böylece gösteri ve ifade özgürlüğü hakkını kısıtlayan 'Vatandaş Güvenliği Yasası'nı protesto etmek için İspanyol eylemciler, 10 Nisan 2015'te meclisin önünde tarihin ilk 'hologramlı' eylemini düzenledi. Hologram tekniğiyle İspanyol Parlamentosu önüne geniş katılımın olduğu eylem görüntüleri yansıttı. Elllerinde pankartlar taşıyan, slogan atan, basın açıklaması yapan hologram eylemcilerin yürüyüşü tarihin en ilginç protesto gösterileri arasında yerini aldı.

Resim 1: İspanya'daki hologram eyleminden bir görüntü
(<http://www.independent.co.uk>)

'We Are Not Crime' adlı platform, uluslararası düzeyde ilgi çeken bu eylemlerini gerçekleştirmek için 'özgürlük için hologram'¹ adlı bir site kurdu. Sitede 'Vatandaş

¹ Site için bkz. <http://www.hologramasporlalibertad.org> Çalışmanın bundan sonraki kısmında yer verilecek platforma ilişkin bilgiler, Vatandaş Güvenliği Yasası'nın getirdiği yaptırımlar ve İnternet kullanıcılarına sunulan olanaklara dair veriler bu siteden alınmıştır.

Güvenliği Yasası'nın yaptırımlarına yer verildi. Yasaya göre hükümet karşıtı protestolar düzenlemek ve kamuya açık alanlarda toplanmak yasaklanmıştır. Polise hakaret etme, meclisin önünde toplanma ya da foto muhabirlerin veya eylemcilerin polisleri, eylemcilere müdahale anında görüntülemesi ve daha birçok hükümet karşıtı kamusal eylem biçimi, 100 Euro'dan 600.000 Euro'ya kadar çok yüksek para cezalarıyla ve hatta hapis cezalarıyla karşı karşıya bırakmıştır.

Bununla birlikte sitelerinde bir manifesto yayınlayan platform, bu manifestoyla söz konusu yasaya neden karşı çıktıklarını açıkça belirtmiştir. Yasayı 'gag laws', yani basın özgürlüğünü ve konuşma özgürlüğünü kısıtlayan kanunlar çerçevesinde değerlendirmiş, yasanın insan haklarına aykırı olduğunu, demokrasi ve özgürlük için büyük bir tehlike oluşturduğunu ortaya koymuştur. Yasanın, halkın çok az bir kesimi tarafından desteklendiğini ve vatandaşın değil devletin kendisinin güvenliğini sağlamaya yönelik olarak düzenlendiğini savunmuştur. Neticede platform bu durumu insanlara İnternet aracılığıyla duyurmaya çalışmış ve onları protestolarına destek vermeye çağırmıştır.

En önemlisi ise bu site sayesinde platform, İnternet kullanıcılarına 'Vatandaş Güvenliği Yasası'na karşı gerçekleştirilecek eylemin bir parçası olma olanağını tanımıştır. İnternet kullanıcıları site üzerinden yazılı mesajlarını ileterek, Webcam'leri aracılığıyla resimlerini ya da bilgisayar mikrofonları aracılığıyla seslerini yükleyerek eyleme dâhil olmuşlardır. Böylece mesajları hologram eylemcilerin pankartlarında yer almış; resimleri birer hologram eylemcisine dönüşerek hologram kitlenin bir parçası olmuş ve sesleri hologram eylemcilerin sesleri arasında yükselmiştir.

Eylemciler hologram tekniğini sadece eylem sırasında kullanmakla kalmamış, basın açıklamalarını, röportajlarını ve hatta haber kanallarıyla yapılan canlı bağlantıları dahi bu teknikle gerçekleştirmişlerdir.² Eylemin bütün bu özgün nitelikleri; örgütlenme ve gerçekleştirme biçimi, onun gelişen dijital teknolojilerin ve İnternet medyasının toplumsal hareketlere sağladığı olanaklar bağlamında ele alınmasını kaçınılmaz kılar.

Aslında toplumsal hareketler repertuarında hologram tekniği İspanya'daki hologram eyleminden sadece iki gün önce, yani 8 Nisan 2015 tarihinde Amerika'da gündeme gelmişti. Brooklyn'deki Fort Green Parkı'nda ABD Bağımsızlık Savaşı sırasında İngiliz gemilerinde hayatını kaybeden yaklaşık 11 bin ABD savaş tutuklusunun anısına yapılan bir heykel kaidesinin üzerine iki aktivist sanatçı, Ulusal Güvenlik Ajansı NSA'nın eski bir çalışanı olan, birçok yasadışı dinleme tekniğini ve NSA'nın sahip olduğu gizli verileri kamuoyuna sızdıran

² Söz konusu görüntüler için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=r6tVVcgX-iw>

bilgisayar uzmanı Edward Snowden'in büstünü gizlice dikmişti. Ancak polis kısa bir süre sonra büstü fark etti; önce üstünü bir bezle örttü, daha sonra da kaldırdı. Büstün kaldırılmasından bir gün sonra, 8 Nisan 2015'te ise kendilerini 'Aydınlatan Sanat Kolektifi' olarak adlandıran, ilk aktivist sanatçılardan bağımsız başka bir grup aktivist sanatçı, laptop ve projeksiyon cihazlarını kullanarak aynı yere bu sefer Snowden'in hologram görüntüsünü yansıttı. Snowden'in hologram görüntüsü 20 dakikalığına büstün yerinde yer almasına karşın oldukça ses getirdi. Asıl ses getirense, Snowden'in kendisinden çok, eylemin yaratıcı ve alaycı biçimiydi. Kolektifin sosyal medyada (Tumblr hesabından) yayınladığı mesajında: "Aydınlatan Sanat Kolektifi, bu ismi bilinmeyen sanatçılardan aldığı ilham sonucu, bir sis bulutu içerisine yansıtılan bu imajla girişimi geçici olarak yeniden yaratmış bulunuyor. Devletin, hüküm sürmekte olan otoriterliğe meydan okuyan her türlü maddi eseri kaldırabileceğinin farkında olsak da, yapılan direniş eylemlerinin halkın vicdanında bir iz bıraktığını da biliyoruz. Umut ise bu meydan okuma eylemlerinin paylaşılmasıyla yeşerecektir," ifadeleri yer aldı.³ Başvurulan teknik aynı olsa da, bu eylemle İspanya'daki hologram eylemi arasında kuşkusuz hem örgütlenme hem gerçekleştirilme hem de kapsam arasında büyük farklar söz konusudur. Brooklyn'deki hologram eylemini basit ve küçük görmemek ve de ilk olmasının hakkını teslim etmek kaydıyla, İspanya'daki eylemin Brooklyn'dekine göre oldukça gelişkin ve yaratıcı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla tüm bu söylenenlerden hareketle İspanya'daki eylemi "tarihin ilk hologramlı eylemi" olarak addetmek yanlış olmayacaktır.

3. Hologram Eylemi ve Dijital Alt Politika Üretimi

İktidar tarafından yasaklanmamış olanın sınırlarının zorlanmasıyla karşı hegemonik söylemin geliştirildiğini söyleyen Scott, temelinde direniş unsurlarının yattığı bir alt kültürden bahseder (Scott, 1995: 270). Bu, onun "kendi adlarına konuşmaya cesaret edemeyen, dikkat çekmemeye dayalı çok çeşitli direniş biçimleri" olarak tanımladığı ünlü "alt politika" kavramıdır (Scott, 1995: 45). Fakat alt politikanın bu şekilde kavramsallaştırılması da karşı hegemonik olanın doğrudan bir ifadesi değildir. Öztürk ise bu kavramın sınırlarını genişleterek hem kamusal olarak ilan edilmiş direniş biçimlerini, hem de gizli olan, ilan edilmemiş direniş biçimlerini kapsayan bir şekilde ele almıştır (2010: 66). Alt politikanın bu ikili biçimi, dijital medya ve dijital teknolojiler üzerindeki mücadele ve bunların

³ Brooklyn'deki heykel ve hologram meselesiyle ilgili olarak daha fazla bilgi için bkz. <http://www.vanityfair.com/news/2015/04/snowden-statue-hologram> http://www.nytimes.com/2015/04/08/nyregion/a-removed-snowden-sculpture-inspires-a-hologram-in-its-place.html?_r=0 <http://www.radikal.com.tr/dunya/new-yorka-gizlice-snowdenin-bustunu-diktiler-1330305/> <http://haber.sol.org.tr/dunya/bu-kez-snowdenin-hologramini-yaptilar-112808>

toplumsal hareketlerce çeşitli iktidar odaklarına karşı kullanım şekilleri söz konusu olduğunda da geçerliliğini korur. De Mul (2008: 52) yeni teknolojiler üzerindeki mücadeleye dair şunları söyler:

Teknik vasıtaların tarafsız olduğuna inananlar daha baştan teknolojinin özerk, yani toplumdan bağımsız geliştiğini varsayıyorlar. Teknolojinin özerk gelişmesi herhangi bir tarafa yönlendirilemeyecek, geri döndürülemez bir süreç sayılıyor. Bu varsayıma göre teknik bakımdan mümkün olan her şey otomatik olarak uygulanacaktır. Ne var ki bu geri döndürülemezlik, kerameti kendinden menkul bir kehanettir. Eğer teknolojinin gelişmesini salt teknolojik akılcılığın denetimine bırakacak olursak, söz konusu gelişme belirli bir anlamda gerçekten özerk hâle gelir. Oysa gerçekte teknolojilerin gelişmesi, çeşitli toplumsal grupların (tasarımcı, imalatçı, finansör, yasa koyucu, tüketici, çevre eylemcisi vb.) norm ve çıkarlarının birbiriyle çatıştığı heterojen bir sürecin sonucudur. (...) Eğer teknolojilerin bizi nasıl etkilediğini ve onlarla ne yapmak istediğimizi bilirsek, kendimize bu teknolojilerin rotasını istediğimizi tarafa çevirme şansı tanırız. (...) Teknolojiler dünyada yerlerini bulduktan sonra, denetimi zor dinamiklerine kavuşur; dahası, yeni teknolojilerin toplumsal sonuçları asla tamı tamına kestirilemez.

Buna göre, teknolojik medya ve çevrimiçi ağlar, reel mekânlarda süregelen toplumsal mücadelelerin ve çıkar çatışmalarının sanal bir mekânı olarak görülebilir. Kuşkusuz bu araçlar tarafsız değildir. Fuchs’a göre “yeni medyanın yükselişi tekno-determinist ve tekno-optimistik bir ideolojiyi de beraberinde getirmiştir” (Fuchs, 2015: 125). Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi bilgi ve iktidar arasındaki bağı kuvvetlendirirken, aynı zamanda bireylere iletişim ve bilgi paylaşımı konusunda özgürleştirici ve eşitlikçi bir imkân da sunmaktadır (Aydoğan, 2009: 191). Dolayısıyla yeni medyayı ve dijital teknolojileri, ne mutlak iyi ne de mutlak kötü konumlara yerleştirmek mümkündür. Başka bir deyişle bu karşıtlık ne teknolojik bir iyimserlikle ne de teknofobik yaklaşımlarla anlaşılabilir. Daha ziyade bireylerin düşünsel biçimlerini ve pratik eylemliliklerini birçok yönde etkileyen bir süreçten söz edilebilir. “McLuhan’ın iletişim aracıyla mesajı özdeşleştirdiği ‘İletişim aracı mesajdır,’ sloganı bir dereceye kadar abartılmış olabilir, ama iletişim aracının mesajın içeriğini ve kullanıcının düşünme süreçlerini fazlasıyla etkilediği kolay kolay inkâr edilemez” (De Mul, 2008: 53-54). Buna göre dijital medya, hem kamusal anlamda ilan edilmiş direniş biçimlerini hem de gizli, ilan edilmemiş direniş biçimlerinin farklı düzlemlerde ve belirli noktalarda farklılaşmış düşünsel süreçlerde gerçekleştirilebileceği bir alt politikanın alanı olarak görülebilir. “Toplumsal hareketlerin yeni sorunu kitlelerin sanal eylemselliklerden

reele yönlendirilmesini sağlamak ve iktidarın katılımcıları deşifre etmesinin kolaylığını dengelemek noktasındadır. Ancak bu aşılması güç bir eşik değildir; İnternet toplumsal hareketlere, üzerinde yükselebileceği bir zemin sağlamıştır” (Şendeniz, 2014: 172). Bununla birlikte İnternet aynı zamanda reel eylemlilik biçimlerini sanal ortama taşıma imkânı da sunmaktadır. “İnternet’in sosyal hareketler için yeni bir gerçekleşme alanı hâline gelerek protestoların sokaktan sanal dünyaya sanal eylemler ile taşındığı görülmektedir” (Bingöl ve Tanrıver, 2011: 136). Bunun en yaratıcı örneklerinden birisi IBM İtalya çalışanlarının maaş kesintilerinden dolayı 2007 yılında başlattıkları ve 2008 yılında dünya genelindeki IBM çalışanlarının büyük çoğunluğunun katıldığı sanal eylemdir. Çalışanlar, kullanıcılarına sanal bir dünya sunan ‘Second Life’ adlı çevrimiçi oyunda sanal gerçeklikteki IBM merkezinin önünde sanal karakterleriyle ellerinde pankartlar taşıyarak IBM’i protesto etmişlerdir (Bingöl ve Tanrıver, 2011: 138). İspanya’daki hologram eylemi bu anlamda sanal eylemliliği sokağa taşıma meselesinin üstesinden gelmekle kalmamış; aynı zamanda eylemcilerin eylem anında orada olmayışlarıyla sokağı da sanal eylemliliğe dönüştürerek İnternet’in birbirine zıt gibi görünen bu iki işlevini de aynı anda kullanabilmiştir.

Hologram eylemi, bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda hem kamusal olarak ilan edilmemiş, gizli direniş biçimlerini hem de kamusal olarak ilan edilmiş direniş biçimlerini içererek bir alt politika üretebilmiştir. İlk olarak; eylemcilerin fiilî olarak eylem mekânında (Parlamentonun önü) bulunmamaları, ayrı ayrı isimlerinin bilinmemeleri, seslerin ve pankartlarda yazan mesajların kime ait olduğunun belli olmaması, iktidarın katılımcıları deşifre etmesini ve suçlamasını imkânsız kılan ve alt politikanın birinci ayağını oluşturan gizli direniş biçimleridir. Diğer yandan platformun ismi (We Are Not Crime) ve eylemi örgütlediği çevrimiçi site (www.hologramasporlalibertad.org) kamusal bir açıklığa sahiptir. Dahası, eylemcilerin talepleri hem çevrimiçi sitede hem hologram eylemi sırasında taşınan pankartlarla ve eylemcilerin sloganlarıyla hem de yapılan hologram basın açıklamalarıyla, hologram canlı bağlantılarla ve hologram röportajlarla net bir biçimde dile getirilmiştir. Aynı zamanda ‘Vatandaş Güvenliği Yasası’nın getirdiği, parlamento binası önünde eylem yapma ve kamusal alanda toplanma yasaklarına karşı verilen tepkinin alaycılığı ve ironikliği de açıktır. Bunların tamamı da alt politikanın ikinci ayağı olan kamusal olarak ilan edilmiş direniş biçimleridir.

Hologram eylemi birbirinden farklı iki ‘yeni’ teknolojinin birden kullanılmasıyla gerçekleştirilmiştir. İlk olarak Vatandaş Güvenliği Yasası’nın getirdiği yasakların ve eylemin amacının ortaya konulması ve eylemin örgütlenmesi, çevrimiçi olarak yeni medya aracılığıyla sağlanmıştır. İkinci olarak eylem, fiilî olarak alışkın olunmayan bir yöntemle, hologram teknolojisine başvurularak gerçekleştirilmiştir.

Ancak hologram eyleminin (ve yeni teknolojilere başvurularak üretilen başka direniş biçimlerinin de) ‘yeni’ teknik biçimler kullanılarak gerçekleştirilmesiyle üretilen iktidar karşıtı alt politikayı, tamamen yeni bir içerik ve biçim olarak eski direniş biçimlerinden bir kopuş olarak mı değerlendirmeliyiz? Yoksa görece daha geleneksel biçimlerle arasında bir süreklilik hâli mevcut mudur? Bundan sonraki bölümde analiz derinleştirilerek İspanya’da gerçekleştirilen hologram eylemi bu çerçevede ele alınacaktır.

4. Geleneksel ve Dijital Taktiklerin/Stratejilerin Beraberliği

De Mul’a göre (2008: 55),

Enformasyon teknolojisi araçsal bakış açısında çoğu kez homojen bir şey muamelesi görür; oysa kesinlikle homojen olmayıp değişken, hatta bazen zıt sosyal etkiler üreten heterojen bir teknik, protokol ve tasarım yığındır. Yalnızca tesviye edici etkilerde bulunmakla kalmayıp “dikey güç” de kullanabilir. Artık bildiğimiz gibi İnternet kimi bakımlardan askerî kökenini yansıtır, ama aynı zamanda 1960 ile 1970’lerin “karşı kültür”ünün hiyerarşi karşıtı ideallerini cisimlendirir.

De Mul’un heterojenlik vurgusu, enformasyon teknolojisinin çelişkili sosyal etkileri üzerine değil, aynı zamanda 1960 ve 1970’lerin karşı kültürünün ideallerinin günümüzdeki pratik karşılığı bağlamında eski ve yeni mücadele biçimlerinin bir arada varlığını sürdürmeleri üzerinedir.

Eleştirel medya çalışmalarının dijital gelişmelere uygun, güncellenmiş bir ekonomi politik yaklaşımla kendisini yenilemesi gerektiğini vurgulayan ve Web 2.0’a gönderme yapacak şekilde ‘Eleştirel Medya Çalışmaları 2.0’ ifadesini ileri süren Andrejevic’e göre, “Eleştirel Medya Çalışmaları 2.0, değişim konusuna odaklanmalı ama bunu yaparken kendisini sadece medya teknolojilerindeki büyük dönüşüm ve teknolojilerin kullanımlarıyla sınırlamamalıdır. Eleştirel teorinin diğer formları gibi, o da eskiden kopuş, dönüşüm gibi iddialarla karşılaştığında, tarihsel devamlılıkları su yüzüne çıkarmalı, hatta bu değişikliklerin aslında devamlılığı mümkün kılmak için olabileceğini göz önüne almalıdır. Değişim, iletişim araçları değiştiği için toplumsal ilişkilerin de değişeceğini varsaymak yerine, çağdaş medya ortamına uygun eleştirel yaklaşımlar geliştirmekte yatar” (Andrejevic, 2014: 57). Andrejevic (2014: 64), Eleştirel Medya Çalışmaları 2.0’ın iki görevi olduğunu belirtir: “Ağsal dijital medya kullanımının çağdaş iktidar uygulamalarını nasıl desteklediği ve bunları nasıl güçlendirdiğinin yollarını dikkate almak ve bunun başka nasıl olabileceğini öngörmek” ve “Toplumsal değişikliklerin medya teknolojileri ve pratiklerindeki değişimlerle el ele gitmesindeki hızı yakalayan eleştirel formlarını geliştirme görevi”. Andrejevic bu görevleri saydıktan sonra

şöyle devam eder: “Ne var ki iktidar ilişkilerinin üretiminde yeni stratejilerin oluşması eski stratejilerin yok olduğu anlamına gelmez. Dolayısıyla amaç, ortaya çıkan eğilimlerin ve mantıkların altını çizirken güncellenmiş eleştirel stratejileri hazırlamaktır” (Andrejevic, 2014: 64). Bütün bunlardan hareketle, medya teknolojilerindeki muazzam gelişmenin aslında kapitalizmden enformasyon toplumuna doğru bir kopuş demek olmadığı, daha ziyade kapitalizm içerisinde yeni olan ile eski olanın birlikte varlıklarını devam ettirdikleri sonucuna varmak mümkündür. Toplumsal hareketlerin direniş repertuvarları da bu gelişmelere göre güncellenmekte, ancak eski mücadele biçimleri yok olmamaktadır. Aynı zamanda yeni gelişen biçimler, geleneksel biçimleri birçok yönden içermekte ve dolayısıyla tarihsel olarak bir devamlılık sağlanmaktadır.

Şendeniz (2014), toplumsal hareketlerin eylemliliklerine dijital sosyal ağları nasıl dâhil ettiğini, Facebook üzerinden örgütlenen çeşitli HES muhalefetleri üzerinden incelediği çalışmasında İnternet’in sıradanlaşmasıyla beraber yeni eylem biçimlerinin ortaya çıktığını belirtmekle beraber, geleneksel eylem biçimlerinin dönüşüm geçirdiklerini de vurgulamıştır. Buna göre HES muhalefetleri imza kampanyalarını Change.org gibi siteler üzerinden gerçekleştirmişler, duvar yazılarının fotoğraflarını sosyal ağlar üzerinden paylaşmışlar, çeşitli mitinglerine ait gazete haberlerini, el ilanlarını, afişlerini ve bildirilerini İnternet ortamına yüklemişler, eylemlerinin duyurularını, hazırladıkları ve paylaştıkları videolarla gerçekleştirmişlerdir.

Şendeniz’in çalışması, geleneksel eylemliliklerin kendisini nasıl güncellediğine dair iyi bir örnek oluşturur. İmza kampanyası geleneksel bir eylem biçimiyken, çevrimiçi olarak gerçekleştirilmesi onun güncellenmiş hâlidir. Aynı şekilde duvar yazısı da geleneksel bir eylem biçimiyken, duvar yazılarının fotoğraflarının sosyal ağlarda paylaşılması onun güncellenmiş hâlidir. Gazete haberleri, el ilanları ve afişler klasik propaganda formlarıyken, bunların İnternet ortamına yüklenmesi ve paylaşılması dijital bir formdur. Eylem duyuruları daha önce geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilirken artık hazırlanan ve sosyal ağlarda paylaşılan videolar aracılığıyla yapılmaktadır.

Bununla birlikte geleneksel eylem biçimlerinin dijitalleşmesi, söz gelimi çevrimiçi bir imza kampanyası söz konusu olduğunda, kampanyanın geleneksele göre daha hızlı yayılmasını ve daha çok kişiye ulaşmasını da beraberinde getirmektedir. Sosyal paylaşım ağları ve forumlar sayesinde change.org sitesinde organize edilmiş bir imza kampanyası çok hızlı yayılabilmekte, insanlar bu sayede bilgisayarlarının başında çevrimiçiyken kampanyadan haberdar olabilmekte ve imzalarını atabilmektedirler. Böylece ekolojik konulardan engelli ve hasta haklarına kadar birçok sosyal meseleye dair imza kampanyaları başarıya ulaşabilmektedir (Yeğen, 2014).

İspanya'daki hologram eyleminde de geleneksel eylem biçimleriyle dijital eylem biçimleri bir arada kullanılmıştır. Eylem, We Are Not Crime platformunun oluşturduğu bir site aracılığıyla örgütlenmiştir. Platform, Vatandaş Güvenliği Yasası'nın getirdiği yasakları ve neden buna karşı olduklarını çevrimiçi yöntemlerle İnternet kullanıcılarına duyurmuş ve hazırladıkları manifestoyu aynı yöntemlerle ortaya koymuştur. Eylemin buraya kadarki kısmı hâlihazırda birçok toplumsal muhalefet grubunun başvurduğu yöntemlerle benzerlik taşımaktadır. Ancak, hologram teknolojisine başvurulması ve eyleme dâhil olmanın değişik biçimleri, diğerlerine göre ciddi bir fark yaratmaktadır.

Hologram ya da holografi tekniği, lazer ışınlarına dayanılarak gerçekleştirilen üç boyutlu görüntü elde etmek üzerine kuruludur. Cisimlerden gelen dalgalardaki bilgileri depolayıp bu bilgilerde hiçbir kayba olanak vermeyecek şekilde tekrar ortaya çıkarmayı sağlayan bir tekniktir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Holografi>). Dolayısıyla bu teknik, alınan ve depolanan görüntü ve ses bilgisini farklı bir zaman-mekânda tekrar canlandırma anlayışına dayalıdır. Bu anlamda İspanya'da gerçekleştirilen hologram eylemi, eyleme katılmak için görüntülerini, seslerini ya da mesajlarını çevrimiçi olarak siteye yükleyen İnternet kullanıcıların bu bilgilerini farklı zamanda ve mekânda tekrar oluşturma prensibine göre oluşturulmuştur. Burada dikkat çeken ilk nokta, birbirinden fiilî olarak farklı anlarda ve farklı mekânlarda çevrimiçi olarak siteye yüklenmiş dijital eylemcilere ait görüntülerin, seslerin ve mesajların sanal olarak aynı zamanda (10 Nisan 2015) ve mekânda (parlamentonun önü) bir arada yer almasıdır. İkinci nokta ise tüm dijital eylemciler için gerçekleşen bir mekân kırılmasının varlığıdır. Eylemin olduğu anda her bir eylemci birbirinden farklı mekânlardadırlar ama hologram görüntüleri bir arada ve aynı yerdedir. Hologram eylemi, tüm bu yönleriyle dijital teknolojilerin ve dijital medyanın aracılığıyla üretilen direniş biçimi olarak oldukça yaratıcıdır; dahası yeni bir formdur.

Bununla birlikte, yeni bir direniş formu olarak hologram eyleminin tam olarak geleneksel eylemlilik biçimlerinden bir kopuş teşkil ettiğini söylemek doğru olmaz. Çünkü sokakta protesto yürüyüşü gerçekleştirme, pankart taşıma, slogan atma, basın açıklaması yapma ya da televizyon kanallarıyla canlı bağlantılar ve röportajlar gerçekleştirme hâlen yaygın olarak başvuru geleneksel eylemlilik biçimleridir. Hologram eyleminin bu yönü, onu iktidar karşıtı toplumsal mücadeleler repertuarı çerçevesinde bir süreklilik içerisinde değerlendirmeyi zorunlu kılar. Eylemin organize edilme ve hologram olarak gerçekleştirilme tarzının, bu anlamda klasik olarak başvuru mücadele biçimlerinin güncellenmiş, daha yaratıcı bir hâli olduğunu söylemek mümkündür. Başka bir deyişle hologram eylemi yeni ve geleneksel mücadele biçimlerinin birlikte kullanılmasıyla üretilmiş bir alt politika bağlamı teşkil etmektedir.

5. Dijital Panoptik Gözetimi İşlevsiz Kılmak

Lyon'ın belirttiği gibi, Foucault gözetimi sadece kurumlar için değil, toplumun geneli için bir disiplin mekanizması olarak kabul eder ve onun için gözetim toplum analizinde merkezî bir konumdur. Foucault'ya göre modern toplum kendinde disiplinsel bir toplumdur; iktidarın stratejileri ve teknikleri toplum içerisinde sürekli olarak yerleşiktir. Her ne kadar bu strateji ve teknikler kışlalar, hapishaneler ve fabrikalar gibi spesifik kurumlarda gelişmiş olsa da etkileri toplumsal hayatın yapısına yoğun bir şekilde sızmıştır. Bu noktada Foucault'ya göre iktidar bir egemenlik biçimi olmaktan çok bir stratejidir. Modern toplumlarda insanlar giderek artan bir oranda gözetlenmektedirler. Bununla birlikte onların eylemleri sosyal normlara uyan bir popülasyon yaratmak adına düzenlenir ve sınıflandırılır. Neler olduğuna dair bilgi edinmek, böylelikle özünde iktidarla derinden ilişkilidir (Lyon, 1994: 25-26). Bu anlamda iktidarın nasıl yayıldığı ve gözetimin nasıl gerçekleştiğini ele almak için Foucault'nun panoptikon metaforunu anlamak zorunludur.

Panoptikon, mimar Jeremy Bentham'ın tasarladığı bir hapishane projesidir. Panoptikon hapishane modelinde hapisanenin ortasında bir gözetleme kulesi, etrafında ise dairesel bir şekilde yerleştirilmiş hücreler mevcuttur. Her bir hücre tek mahkûmun kalacağı şekilde tasarlanmış olup hücreler arasında duvar bulunmaktadır. Böylece mahkûmların diğer mahkûmları görebilme ve onlarla iletişim kurabilme imkânı ortadan kalkmaktadır. Hücrenin bir penceresi kuleyi görürken diğer penceresi ise hücreye ışığın girmesini sağlamaktadır. Işık sayesinde mahkûmlar kuledeki gözetleyen tarafından her daim görünür hâlde gelirler. Gözetleme kulesi ise aşağı yukarı hareket edecek biçimde tasarlanmış olup, kulenin camına içerisinin dışarıdan görülebilmesine imkân vermeyen bir perde yerleştirilmiştir. Bu sayede mahkûmlar tarafından kulenin içi, dolayısıyla gözetleyen kişi görülemez; ancak içeriden hücreler her an görülebilir. Bu durum, mahkûmların her an gözetlenmeseler bile eylemlerinin sürekli olarak gözetlenebildiğinin bilincinde olmaları ve böylece her an gözetleniyormuşçasına davranışlarını kontrol etmeleri anlamına gelmektedir (Foucault, 1992: 250-256).

Foucault'ya göre "tutukluda, iktidarın otomatik işleyişini sağlayan bilinçli ve sürekli bir görülebilirlik hâlini yaratmak" panoptikonun en büyük etkisidir (Foucault, 1992: 252). Özetle panoptikon "görmek-görülme çiftini ayırmaya yarayan bir makinedir: çevre halkada tamamen görülünmekte, ama görmek asla mümkün olmamaktadır; merkezi kulede görünülmeden her şey görülmektedir" (Foucault, 1992: 253). Bu anlamda gözetimle iktidarın otomatikleştirilmesi sağlanmış olur. Öztürk'ün de belirttiği gibi, Foucault panoptik sistemin toplumun diğer kurumlarına da aktarıldığını, eğitim kurumlarının, fabrikaların, hastanelerin

bu sistemi devralıp iktidarın bakışını kurumsal mekanizmalarının temeline yerleştirdiğini söyler (Öztürk, 2013: 135). Hülür, panoptikon metaforundan hareketle, modern disiplin toplumunda iktidarın ve denetimin “sağlık, delilik, cinsellik, suçluluk, başarı, üretkenlik vb. hakkında yani beden ve ruh hakkında üretilen bilgi ve söylemler aracılığıyla, ifade ve görüşü oluşturan, dağılımlarını yapan, yaygınlaştıran ve yöneten bir ışık ve söz rejimi aracılığıyla” uygulandığını belirtir (Hülür, 2009: 117). ‘Işık ve söz rejimi’ vurgusu önemli olmakla birlikte, çalışmanın bu bölümünde söz rejimi ya da söylem kapsam dışı bırakılarak, hologram eylemcilerin panoptik gözetimi işlevsiz kılabilmeleri dolayısıyla ışık rejimi, yani iktidarın görme mekanizması üzerine yoğunlaşılacaktır. Günümüzde panoptik sistem, dijital teknolojilerin ve dijital medyanın gelişimi ve yaygınlaşmasıyla dijital panoptik gözetim hâlinde de işlemektedir.

Eylemciler, her ne kadar kimlik bilgilerini paylaşmasa da fotoğraflarını ya da seslerini yükleyerek aslında kendilerini sanal ortamda bir ölçüde gönüllü olarak deşifre etmektedirler. Dolayısıyla da kendilerini herkesçe görünür kıldıkları gibi iktidar odaklarınca da görünür kılmaktadırlar. Peki, bu andan itibaren iktidarın panoptik dijital gözetim mekanizması ne ölçüde işleyebilmektedir? Dahası bunun eylemciler nezdinde herhangi bir cezai yaptırımının olması mümkün müdür?

Yirminci yüzyılın sonlarında bilgisayar tabanlı gözetimin ortaya çıkmasıyla beraber, *kişisel verinin* (...) esas olduğu yeni dolayım biçimleri ortaya çıkmıştır. Günümüzde gözetim şebekelenmiş veri tabanları bünyesindeki veri akışlarında görülmekle birlikte, hâlâ kurumsal uygulamalar, güç ve kuşkusuz söz konusu verilerin işaret ettiği kişilerle ilişkilidir. Gözetim güçlerinin yerel ve *uzaktan* kurumsal bağlamlarda nasıl gerçekleştirildiği hem *sistem* ve *kişiye* hem de bu ikisi arasındaki etkileşime bakarak değerlendirilmelidir (Lyon, 2013: 15).

Lyon’a göre, gözetimin etkileme, yönetme, koruma, yönlendirme gibi amaçlarla kişisel enformasyona odaklı, sistemli ve düzenli ilgiye sahip olduğu söylenebilir. Gözetim dikkatini bireylere verir, onlara odaklanır. Bununla birlikte kısıtlıdır ve birtakım protokollere dayanır. Aynı zamanda gözetim rutindir. Başka bir deyişle bürokratik yönetime sahip, çeşitli enformasyon teknolojilerine bağlı toplumlarda gündelik hayatın bir parçası olarak olağandır (Lyon, 2013: 32-33). Dolayısıyla gözetim yine Lyon’a göre, gündelik ya da sıradan olarak hayatın her anında gerçekleşmektedir: Bankamatikten para çekerken, telefon konuşması yaparken, sağlık harcamaları esnasında, araba kullanırken, kredi kartıyla alışveriş sırasında, ‘junk mail’lerin alınmasıyla, kütüphaneden kitap alırken, yurtdışına yapılan seyahatlerde ülkeler arası geçiş yaparken. Söz konusu her durumda bilgisayarlar işlemlerimizin kaydını tutar, bilinen diğer detaylarla kıyaslar, kişisel

bilgilerimizi depolar; ekonomik, yasal ya da ulusal konumumuzu ölçer (Lyon, 1994: 4). Bununla birlikte Steve Mann tarafından ortaya atılan ve gözetimin panoptik hâlinin tam karşısında yer alan 'alttan-gözetim' kavramı günümüzde herkesin çevrimiçi olarak sunulmuş ve kaydedilmiş tüm enformasyona gönüllü olarak erişim sunduğu bir duruma işaret eder. Çoğu kez enformasyonu kaydedenler aynı zamanda olayın içinde yer alırlar ve katılımcılar kayıt yapıldığının farkındadırlar (Ganascia, 2016: 189). Ganascia (2016: 193) alttan-gözetimin genelleşmiş hâline katoptikon⁴ adını verir. Kavram tamamen şeffaf bir toplumu, herkesin herkesi izleyebilme ve kontrol etme imkânına sahip olduğu bir ortamı ve panoptikon modelindeki gibi bir merkezî kulenin olmadığı yatay ve şeffaf bir iletişim hâlini imler. İlk bakışta hologram eylemcilerinin fotoğraf veya ses kaydı gibi bazı verilerini gönüllü olarak çevrimiçi dolaşıma sokmaları böyle bir mekanizmayla açıklanabilir görünse de, bu verilerin dolaşıma girmesi eylemcilerin, deşifre olsalar dahi kendilerini her yönden güvence altına almalarının rahatlığını taşımalarından kaynaklanmaktadır. Ancak yine de bu açıdan bakıldığında eylemin organize edilme ve gerçekleştirilme biçimlerinin panoptik olmaktan ziyade katoptik olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kuşkusuz eylemcilerin yüzleri ve sesleri gibi şahsi verilerini gönüllü olarak çevrimiçi paylaşmaları, beraberinde çevrimiçi gözetim mekanizmalarını da harekete geçirecektir. Ancak, hologram eyleminin alt politik niteliği; organize edilme ve uygulama şekli İspanya hükûmetinin, özellikle de zorlayıcı iktidarın hologram eylemcilerle ilgili olarak (kimlikleri tespit edilse bile) herhangi bir cezai yaptırım uygulamasının önüne geçmektedir. Dolayısıyla panoptik dijital gözetim mekanizması ne kadar işlese işlesin, eylemcilerin çevrimiçi paylaştıkları kişisel veriler türlü istihbarat kanallarının veri depolama alanlarında salt yer işgal etmekten öteye geçemeyecektir. Bununla birlikte, hologram eylemcilerin şüpheye yer bırakmayacak şekilde gözetime tâbi olacağı gerçeği bu noktada güvenlik amaçlı bir gözetim algısıyla ilgilidir.

Gözetim toplumunun en belirgin özelliklerinden güvenlik amaçlı olanı Lyon'ın belirttiği gibi, 11 Eylül'de Amerika'da ikiz kulelere gerçekleştirilen terör saldırısı sonrasında oluşmuştur. Aslında birçok devlette hâlihazırda var olan güvenlik kaygısı temelli gözetim pratikleri bu saldırıdan sonra öncelikli hâle getirilmiş ve yaygınlaştırılmıştır. Birçok devlet getirdiği yasal düzenlemelerle daha önce eşi benzeri görülmemiş güvenlik önlemleri almış, istihbarat amaçlı gözetimi arttırmıştır. Bu amaçlarla toplanan verilerse tüketici kayıtları gibi

⁴ Katoptikon, çoğunluğun ya da geniş kitlelerin azınlığı yani güç sahibi olanları gözetlemesi (Öztürk, 2013: 140) anlamını taşıyan 'sinoptikon'dan fazlasıdır ve onu içerir. Dolayısıyla herkesin herkesi gözetleme imkânına sahip olduğu daha genel bir duruma karşılık gelir.

diğer kaynaklardan alınmaya başlanmıştır (Lyon, 2002: 1). Söz gelimi yabancı diplomatları ve askerî ataşeleri dinlemek amacıyla kurulan, ancak özellikle de 11 Eylül’den sonra yeryüzünde telefon, faks, bilgisayar, İnternet dâhil her türlü yazışmayı ve konuşmayı izleme kapasitesine sahip olan dünyanın en gelişmiş istihbarat dairesi olan Amerikan Natioanal Security Agency (NSA), Promis ve Echelon adlı sistemlerini kullanarak her gün uydulara elliden fazla anahtar kelime yükleyip içinde bu kelimelerin geçtiği her türlü konuşmayı dinleyebiliyor (Dolgun, 2006).⁵ Her ne kadar hem We Are Not Crime platformunun hem de www.hologramsporlibertad.org web sitesinin tüm süreçlerinin çevrimiçi gözetim altında olması kuvvetle muhtemel olsa da, örgütlenmenin ve eylemin biçiminden ötürü burada kamusal bir tehdit durumu söz konusu değildir. Aksine hologram eylemi Vatandaş Güvenliği Yasası kapsamında ironik, legal bir ‘yarılma’ meydana getirmiştir.

Bununla birlikte, gözetim her zaman belirli gizli amaçlara dayanır ve genellikle “gözetleyenin imtiyazlı olduğu güç ilişkilerini” içerir. Gözetim görmeye ilişkili olsa da iki boyutludur. Çünkü görmeye birlikte görünürlükle de ilgilidir (söz gelimi İnternet kullanıcılarının kendilerini gönüllü olarak ifşa etmeleri) (Lyon, 2013: 33). Meselenin görünürlük boyutu Hal Niedzviecki tarafından (2010) oldukça çarpıcı örneklerle açıklanmıştır. Niedzviecki çalışmasında, insanların hiç tanımadığı kişilerden en yakınındaki kişilere kadar onları enformasyon, güvenlik ve daha birçok farklı nedenlerle gözetleme ‘ihtiyacı’ ile birlikte aynı zamanda insanların kamusal olarak kendilerini çeşitli yollarla (çıplak fotoğraflar, YouTube videoları, Facebook gibi sosyal paylaşım siteleri, bloglar, online canlı yayınlar vb.) ifşa etme “ihtiyacı” da geliştiğini ortaya koyar. İnsanlar çeşitli psikolojik sebepler, tanınma ihtiyacı (sosyal sermaye), para kazanma ihtiyacı (ekonomik sermaye) gibi durumlardan kaynaklı kendilerini görünür kılmaya çalışmaktadırlar. Ganascia’nın da belirttiği gibi bu noktada asıl sorun, anonim olmanın kendisidir. Çünkü kullanıcı başkalarından farklılaşmak ister ve bu uğurda kendi gizliliğine ulaşılmasını kabul eder (Ganascia, 2016: 188). Hologram eyleminde, eylemcilerin fotoğraflarını, seslerini ya da mesajlarını çevrimiçi olarak paylaşmaları ise görünürlüğün ikinci boyutu kapsamında, sosyal sermaye ya da ekonomik sermaye artırımı peşinde olduklarını göstermez. Dolayısıyla bu durum, eylemcilerin kendilerini çevrimiçi olarak ya da hologram görüntülerini, seslerini ya da mesajlarını kamusal mekânlarda ifşa etmeleriyle ilişkilendirilemez. Çünkü zaten toplumsal hareketler repertuarında her eylem biçimi, farklı derecelerde de olsa bir ölçüde kendini görünür kılmaya ilgilidir.

⁵ Ancak eski bir NSA çalışanı olan bilgisayar uzmanı Edward Snowden, NSA’nın tüm yasadışı dinleme tekniklerini ve NSA’nın sahip olduğu gizli verileri sızdırmıştır. Bu süreç Laura Poitras’ın *Citizenfour* (2014) belgeselinde adım adım işlenmiştir.

Eylemcilerin gözetime maruz kalmaları güvenlik amaçlı ya da başka amaçlarla gerçekleşmiş olsa da, hologram eyleminin organize edilme ve uygulanma biçimi, onları türlü engellemelerden ya da her türlü cezai yaptırımdan muaf kılmaktadır. Bununla birlikte aynı sebeplerden ötürü www.hologramasporlibertad.org sitesine yüklenen fotoğraflar, sesler; eylem anındaki hologram yüzler, sesler ve mesajlar kişisel birtakım veriler sunmasına rağmen, bu durum İspanyol hükümetince eylemcilerin Vatandaş Güvenliği Yasası kapsamında herhangi bir suçlamaya tâbi tutulmasına yetmez. Ayrıca eylemcilerin kişisel verilerini çevrimiçi olarak paylaşmaları ve kendilerini hologram olarak kamusal ortamda görünür kılmaları, bir çeşit popüler olma hevesiyle de ilişkilendirilemez.

6. Sonuç

Hayatın her alanında olduğu gibi dijital teknolojiler ve dijital medya üzerinde de süregelen bir mücadele mevcuttur. Bununla birlikte, dijital teknolojilerin gelişimiyle ve yeni medyanın ortaya çıkışıyla varılan noktada toplumsal anlamda radikal bir kopuştan söz edilemez. Söz gelimi, çevrimiçi ‘yazışmalar’ın ve ‘konuşmalar’ın ortaya çıkışı ve yaygınlaşması, geleneksel konuşmayı yok etmemiş, ancak belirli noktalarda dönüşüme uğratmıştır. Benzer bir biçimde toplumsal hareketlerin ürettiği alt politikanın da dönüşüme uğradığı söylenebilir; ancak bu geleneksel mücadele ve direniş biçimlerinin yok olduğu anlamına gelmez. Aksine, yeni olanaklar ve yeni pratikler geleneksel biçimleri güncellemiş, eskiyle yeni yan yana varlıklarını sürdürmeye devam etmiştir. İspanya’daki, tarihte ilk defa gerçekleştirilen hologramlı eylem bu duruma bir örnek teşkil eder. Eylemciler dijital teknolojileri ve dijital medyayı kullanarak özgün bir alt politika üretmiştir.

Bununla birlikte, eylemi gerçekleştirenler geleneksel yöntemlerden de tamamen kopmamış, bunları belirli ölçülerde güncellemişlerdir. Aynı zamanda eylemin organize edilme ve uygulanma biçimiyle eylemciler, iktidarın dijital panoptik gözetimine maruz kalsalar dahi, bu gözetim sonucunda oluşabilecek engellemelerden ve cezai yaptırımlardan muaf olmuşlardır. Gelinek noktada, nasıl ki dijital teknolojiler ve dijital medya yarattığı biçimsel etkilerin dışında kültürel olanla da etkileşim hâlindeyse, aynı durum hedeflerinden ve özünden kopmayan yeni bir toplumsal mücadele kültürünün gelişmesi için de geçerli olacaktır. Dahası, Neumayer ve Stald’ın belirttiği gibi, barışçıl ve yaratıcı eylem performansları kamuoyu üzerinde olumlu bir etki yaratacak, toplumsal meselelerin ele alınışında ana akım medyaya alternatif anlatıların üretilmesinde çok önemli roller üstlenecektir (Neumayer ve Stald, 2016: 267-269). Dolayısıyla İspanya’daki hologramlı eylem örneği ya da dijital teknolojilerin ve dijital medyanın dolayısıyla gerçekleştirilen daha başka yaratıcı mücadele ve direniş

taktik/stratejileri, gelişmekte olan bu mücadele kültürü açısından verimli alanlar açmaktadır.

Kaynakça

- Andrejevic, M. (2014). “Eleştirel Medya Çalışmaları 2.0: Etkileşimli Bir Üst Sürüm”. (Çev. L. Keskiner). M. Çakır (Editör). *Yeni Medyaya Eleştirel Yaklaşımlar*. İstanbul: Doğu Kitabevi. s. 55-79.
- Aydoğan, F. (2009). “Eleştirel Perspektiften Yeni Medya”. *Marmara İletişim Dergisi*, 15, s. 185-194.
- Babacan, M.E. (2014). “Sosyal Medya Sonrası Yeni Toplumsal Hareketler”. *Birey ve Toplum*, 7 (4), s. 135-160.
- Babacan, M.E., Haşlak, İ., Hira, İ. (2011). “Sosyal Medya ve Arap Baharı”. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2 (6), s. 63-91.
- Bingöl, Y., Tanrıver, N. (2011). “Bilgi Çağında Değişen Sosyal Hareketler: Sanal Eylemler”. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6, s. 131-141.
- De Mul, J. (2008). *Siberuzayda Macera Dolu Bir Yolculuk*. (Çev. A. Özdamar). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Dolgun, U. (2006). “Artık Hepimiz Her An İzleniyoruz”. *Neşe Düzel’in 01.05.2006 Tarihli Söyleşisi*. Web: <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=186027> adresinden 16.01.2016 tarihinde alınmıştır.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu* (Çev. M.A. Kılıçbay). Ankara: İmge.
- Fuchs, C. (2015). *Dijital Emek ve Karl Marx*. (Çev. T. E. Kalaycı, S. Oğuz). Ankara: Nota Bene.
- Ganascia, J. G. (2016). “Genelleştirilmiş Alttan-Gözetim Toplumu”. (Çev. Ş. Koçak Kurt). H. Hülür ve C. Yaşın (Editör). *Yeni Medya Kullanıcının Yükselişi*. Ankara: Ütopya Yayınları, s. 184-204.
- <http://www.hologramasporlalibertad.org/en.html#home> Erişim Tarihi: 03.05.2015
- <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/spains-hologram-protest-thousands-join-virtual-march-in-madrid-against-new-gag-law-10170650.html> Erişim Tarihi: 14.01.2016
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Holografi> Erişim Tarihi: 20.01.2016.
- Hülür, H. (2009). “Görme ve Söylenmenin Mekânı Olarak Birey ve Denetim: Michel Foucault’da Işık ve Söz Rejimi”. *Ekev Akademi Dergisi*, 38, s. 115-136.
- Işık, G. (2013). “Yeni Toplumsal Hareketler ve Sanal Gerçeklik Boyutunda Gezi Parkı Eylemleri”. *Selçuk İletişim*, 8 (1), s. 19-33.
- Lyon, D. (1994). *The Electronic Eye The Rise Of Surveillance Society*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Lyon, D. (2002). “Editorial. Surveillance Studies: Understanding Visibility, Mobility and the Phe-netic fix”. *Surveillance & Society*, 1 (1), s. 1-7.
- Lyon, D. (2013). *Gözetim Çalışmaları*. (Çev. A. Toprak). İstanbul: Kalkedon.

- Neumayer, C., Stald, H. (2016). "Sokak Protestolarında Cep Telefonu". (Çev. Ö. Önenerk). H. Hülür ve C. Yaşın (Editör). *Yeni Medya Kullanıcının Yükselişi*. Ankara: Ütopya Yayınları, s. 256-278.
- Niedzviecki H. (2010). *Dikizleme Günlüğü*. (Çev. G. Gündüç). İstanbul: Ayrıntı.
- Öztürk, S. (2010). *Osmanlı'da İletişimin Diyalektiği*. Ankara: Phoenix.
- Öztürk, S. (2013). "Filmlerle Görünürlüğün Dönüşümü: Panoptikon, Süperpanoptikon, Sinoptikon". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 36, s. 132-151.
- Postman, N. (1993). *Technopoly The Surrender of Culture to Technology*. New York: Random House.
- Scott, J.C. (1995). *Tahakküm ve Direniş Sanatları*. (Çev. A. Türker). İstanbul: Ayrıntı.
- Şendeniz, Ö. (2014). "Toplumsal Hareketler Repertuarı ve Sosyal Ağlar: Hes Muhalefeti Örneği". E. Baştürk Akça (Editör). *Yeni Medya Yeni Pratikler Yeni Olanaklar*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, s. 155-174.
- Şener, G. (2013). "Toplumsal Mücadele Alanı Olarak Sosyal Medya". C. Bilgili, G. Şener (Editör). *Sosyal Medya ve Ağ Toplumu 2: Kültür, Kimlik, Siyaset* (2. Baskı). İstanbul: Reklam Yaratıcıları Derneği, s. 253-272.
- Thompson, J.B. (2008). *Medya ve Modernite*. (Çev. S. Öztürk). İstanbul: Kırmızı.
- Yeğen, C. (2014). "Bir Dijital Aktivizm Biçimi Olarak Slaktivizm: Change.org Örneği". *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 8, s. 84-108.